

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 4, 2020 | 30.04.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.4.79](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.79)

УДК 336.64+ 368.5

*Т. В. Соломатіна,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи,
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, Україна
ORCID ID: 0000-0002-1949-3277*

СТРАХУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ХЕДЖУВАННЯ РИЗИКІВ ВТРАТИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*T. Solomatina
PhD in Economics, Docent, Associate Professor of the Department of Finance and Banking,
V. Dahl East-Ukrainian national University, Ukraine*

INSURANCE AS A TOOL OF HEDGING THE RISKS OF LOSING THE FINANCIAL POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Предметом дослідження є теоретичні засади, методичні основи і практичні аспекти використання інструментів хеджування ризиків втрати фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств. Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, офіційні дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. При проведенні дослідження використано методи аналізу і синтезу, середніх величин. Метою статті є узагальнення практичного досвіду страхових інструментів хеджування ризиків втрати фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств і рекомендацій із їх розвитку.

Надано дефініцію хеджування ризиків втрати фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств, визначено його об'єкти і особливості використання інструментів. Показано, що розвиток деривативів як інструментів хеджування фінансових ризиків в аграрному секторі економіки стримує низька роль аграрних бірж в інфраструктурі товарного ринку і обмежений характер використання його суб'єктами фінансових інструментів. Статистично доведено, що на розвиток аграрного страхування значний вплив має загальноекономічна ситуація, поточний його стан визначено як повільне відновлення після кризи 2014 р. Про незадовільний стан аграрного страхування як інструмента хеджування фінансових ризиків свідчить: більш низький рівень ключових показників відносно 2008 р.; значна концентрація кількості і вартості його договорів в окремих областях України, при їх відсутності або дуже низьких показниках в інших; квазіринковість факторів попиту, пов'язана з імперативністю при отриманні бюджетного і банківського фінансування; вузький спектр страхових продуктів рослинництва і тваринництва. Враховуючи особливості європейської моделі державного регулювання страхового ринку і чітко окреслений євроінтеграційний шлях України, запропоновано переходити від прямих методів бюджетної підтримки сільськогосподарських виробників до непрямих методів розвитку інституціонального

середовища аграрного страхування, формування страховими компаніями бази сільськогосподарських ризиків, посилення нагляду за страховими компаніями в частині захисту прав споживачів страхових послуг.

The subject of the study is the theoretical basis, methodological foundations and practical aspects of the use of hedging instruments for the loss of financial potential of agricultural enterprises. The methodological and informational basis of the work are scientific works, periodicals, Internet resources, official data of the National Commission, which carries out state regulation in the sphere of financial services markets. The study used the methods of analysis and synthesis, average values. The purpose of the article is to summarize the practical experience of insurance instruments of hedging the risks of loss of financial potential of agricultural enterprises and recommendations for their development.

The definition of hedging of risks of loss of financial potential of agricultural enterprises is given, its objects and features of use of instruments are defined. It has been shown that the development of derivatives as financial risk hedging instruments in the agrarian sector of the economy is hampered by the low role of agrarian exchanges in commodity market infrastructure and the limited use of financial instruments by its subjects. It is statistically proved that the development of agrarian insurance is significantly influenced by the general economic situation, its current state is defined as a slow recovery after the 2014 crisis. The unsatisfactory state of agrarian insurance as a tool for hedging financial risks is evidenced by: a lower level of key indicators relative to 2008; significant concentration of the number and value of its contracts in certain regions of Ukraine, in the absence of them or very low rates in others; quasi-market demand factors related to imperative in obtaining budget and bank financing; narrow range of insurance products of crop and livestock. Taking into account the peculiarities of the European model of state regulation of the insurance market and a clearly outlined European integration path of Ukraine, it is proposed to move from direct methods of budget support to agricultural producers to indirect methods of development of the institutional environment of agrarian insurance, the formation of insurance companies for agricultural risks, strengthening insurance companies insurance services.

Ключові слова: *страхування; хеджування; ризики; втрата; фінансовий потенціал; сільськогосподарські підприємства.*

Keywords: *insurance; hedging; risks; loss; financial potential; agricultural enterprises.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах ринкової економіки страхування є поширеним засобом хеджування фінансових ризиків суб'єктів господарювання різних галузей національної економіки. Особливості сільськогосподарського виробництва підвищують попит на страхові послуги, які дозволяють забезпечувати відшкодування втрат унаслідок несприятливих подій, настання яких не можна передбачити у часі та просторі [1, с. 166]. Об'єктивна потреба сільськогосподарських підприємств у страховому захисті визначається залежністю їх діяльності від природно-кліматичних умов, сезонними особливостями формування і використання фінансових ресурсів. Зростання ролі аграрного страхування сприятиме державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції, цілеспрямована політика інтеграції вітчизняного аграрного і страхового ринку у європейський простір, їх відкритість для іноземного капіталу тощо [2, с. 139].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання управління фінансовими ризиками сільськогосподарських підприємств знаходяться у центрі уваги багатьох учених. У статтях Слободяник А. М., Тарасович Л. В., Труш І. Г., Благодатного А. С. [3; 4] формалізовано механізм хеджування фінансових ризиків на основі арбітражу спотових і форвардних цін на сільськогосподарську продукцію. Лебідь В. С., Мамчур Р. М., Татаренко О. Г. обговорюється доцільність створення в Україні ефективної системи страхування сільськогосподарських ризиків за державною підтримкою [5; 6; 7]. Погоджуємося з Писаренко Н. В., що розвиток аграрного страхування в Україні неможливий без належного інформаційного забезпечення та

створення загальнонаціональної єдиної централізованої бази даних інформаційних ресурсів аграрного страхування [8, с. 175]. Високо оцінюючи науковий доробок зазначених авторів, слід визнати необхідність уточнення місця страхування в системі хеджування фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в узагальненні практичного досвіду страхових інструментів хеджування ризиків втрати фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств і рекомендацій із їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Хеджування – це складні економічні відносини, пов'язані з мінімізацією ризиків, утриманням їх на прийнятному рівні і забезпеченням захисту їх учасників (хеджерів) від фінансових витрат у майбутньому та отриманням прибутку спекулянтами (трейдерами, торговцями). Хеджування здійснюється за допомогою інструментів страхового, фінансового і товарного ринків, у т. ч. деривативів (форвардних контрактів, опціонів та ф'ючерсних контрактів). Вітчизняний ринок деривативів в аграрному секторі економіки знаходиться на первісних етапах розвитку порівняно з провідною світовою практикою через такі фактори: обмежений спектр інструментів (форвардні контракти на зерно); відсутність розгалуженої інфраструктури у вигляді традиційних бірж і електронних торговельних систем, кліринго-розрахункових структур; недосконала нормативно-правова база [9, с. 114].

Обмежена кількість діючих аграрних бірж не забезпечує ефективного ціноутворення на сільськогосподарську продукцію із використанням класичних для світових бірж деривативів – ф'ючерсів та опціонів. Останні є стандартизованими контрактами із зобов'язанням (ф'ючерси) або правом (опціони) на купівлю-продаж базових активів (валюта, відсоткові ставки, різні види сільськогосподарської продукції: пшениця, кукурудза, соя, ріпак, м'ясо, сухе молоко тощо) [10, с. 125].

Обсяг угод, укладених на аграрних біржах України, не віддзеркалює реальну ситуацію попиту і пропозиції через їх штучну підтримку державою через обов'язкову реєстрацію експортних угод на сільськогосподарську продукцію. У системі хеджування фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств найбільш розвинутою ланкою є страхування. У 2019 р. ліцензію на провадження страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції мають 64 страхові компанії, або 27,3% їх загальної чисельності.

Протягом 2005-2018 рр. страховий ринок України розвивався циклічно. Площа застрахованих сільськогосподарських угідь зросла із 390 тис. га у 2005 р. до 974 тис. га у 2018 р. із максимальним значенням 2360 тис. га і 1171 тис. га протягом 2007-2008 рр. Кількість договорів страхування за 2005-2007 рр. зросла із 910 од. до 4397 од., до 2010 р. вона скоротилася до 1217 од. У 2011 р. відбулося різке зростання кількості страхових договорів до 2710 од., до 2016 р. мало місце їх стійке скорочення до 793 од., а до 2018 р. - зростання до 1207 од. Таким чином, на кінець аналізованого періоду кількість страхових договорів відповідала рівню 2010 р. (1217 од.). Вартість страхових сум збільшилася з 336,8 млн. грн. у 2005 р. до 6675 млн. грн. у 2018 р., а в доларовому еквіваленті – із 66,7 млн. \$ до 236,1 млн. \$ із максимальними значеннями 607,6 млн. \$ у 2008 р. і 546,7 млн. \$ у 2013 р., тобто у передкризові роки. Схожу динаміку мають обсяги страхових премій – зростання з 12,8 млн. грн. у 2005 р. до 208,8 млн. грн. у 2018 р., а в доларовому еквіваленті – із 2,5 млн. \$ до 7,4 млн. \$ із максимальним значенням у 2008 р. і 2013 р. – відповідно 29,8 млн. \$ і 16,9 млн. \$. У передкризові 2008 р. і 2013 р. спостерігалася найбільша середня вартість страхових договорів – відповідно 18,2 тис. \$ і 9,8 тис. \$, яка різко скорочувалася у наступні роки – відповідно до 2,7 тис. \$ у 2009 р. і 4,0 тис. \$ у 2014 р. У 2018 р. середня вартість страхового договору (6,1 тис. \$) відповідає рівню 2011 р. (6,3 тис. \$). Найвищий рівень середньої ставки страхових премій мав місце протягом 2006-2008 рр. (зріс з 4,1% до 4,9%), найменший – у 2014-2016 рр. (від 1,96% до 2,52%). На початок (2005 р.) і кінець аналізованого періоду (2018 р.) він становив відповідно 3,8% і 3,13%. Рівень виплат скоротився із 36,5% у 2009 р. до мінімального рівня 4,2% у 2018 р. із піками у 2010 р. (50,9%) і 2016 р. (44,2%).

Показники розвитку аграрного ринку України значно диференційовані за регіонами у 2018 р. Кількість договорів, укладених сільськогосподарськими підприємствами Дніпропетровської і Кіровоградської областей, становила відповідно 125 од. і 108 од., або 10,36% і 8,95%. Внесок менше 1% мають Рівненська і Чернівецька області, в Закарпатській області взагалі не укладено жодного договору. За кількістю застрахованих площ лідерами є Хмельницька і Дніпропетровська області – відповідно 11,89% і 9,50%, за обсягом страхових сум - Дніпропетровська (11,00%), Херсонська (9,73%), Сумська (9,45%), за обсягом страхових премій - Херсонська (11,4%), Дніпропетровська (10,8%), Полтавська (9,23%). Середня ставка страхової премії значно варіювала – від 1,8% у Київській обл. до 5,3% в Луганській обл., а питома середня страхова премія – від 72 грн/га у Харківській обл. до 819 грн/га у Чернівецькій обл.

У табл. 1 наведено характеристику страхових продуктів рослинництва і тваринництва.

Таблиця 1.
Характеристика страхових продуктів рослинництва і тваринництва у 2018 р.

Програма	Частка					
	договорів	застрахованої площі (тварин)	страхової суми	зібраних премій	постраждалих площ (тварин)	у страхових виплатах
	рослинництво					
Багаторічні насадження	0,6	0,1	1,7	0,7	0,3	18,8
Повна загибель	10,9	12	7,9	12,2	0	0
Повна загибель + весняні заморозки	40	41,9	13,9	14,9	50,8	54,3
Інші (троянди)	0,1	0	0,5	0,1	0	0
Мультиризик						
- страхування майбутнього врожаю	26,1	21,2	45,8	57,6	21,3	12,4
- страхування посівів до збирання	1,6	1,4	2,7	1,5	0	0
Поіменовані ризики	15,5	11,7	25,5	10,8	27,6	14,5
Часткова та повна загибель + весняні заморозки (для озимих культур)	5,2	11,7	2	2,2	0	0
Загалом	100	100	100	100	100	100
	тваринництво					
Поіменовані ризики	0,1	66,8	27,4	26,3	0	0
Комплекс ризиків (пожежа, протиправні дії третіх осіб, стихійні лиха, нещасний випадок, захворювання (в т.ч. і інфекційні), вимушений забій пов'язаний з проведенням заходів по боротьбі з епізоотією)	0,1	27,1	60,5	23	0	0
Комплекс ризиків (фізичні особи)	99,8	6,1	12,1	50,7	100	100
Загалом	100	100	100	100	100	100

Джерело: побудовано за даними [11]

Найбільш запитуваними з боку сільськогосподарських підприємств у рослинництві є: повна загибель + весняні заморозки (40% страхових договорів, 41,9% застрахованих площ, 50,8% постраждалих площ, 54,3% у страхових виплатах); мультиризикове страхування майбутнього врожаю (45,8% у страхових сумах і 57,6% у страхових преміях).

У структурі страхових продуктів тваринництва на комплекс ризиків фізичних осіб за кількістю договорів приходилося 99,8%, за питомою вагою зібраних страхових премій – 50,7%, за часткою постраждалих тварин і страхових виплат – 100%. Поіменовані ризики очолюють рейтинги за часткою застрахованих тварин - 66,8%, комплекс ризиків (пожежа, протиправні дії третіх осіб, стихійні лиха, нещасний випадок, захворювання (в т.ч. і інфекційні), вимушений забій, пов'язаний з проведенням заходів по боротьбі з епізоотією) має найбільшу питому вагу у страхових сумах - 60,5%.

Недостатній рівень розвитку аграрного страхування пояснюється низкою факторів, серед яких: взаємна недовіра страхових компаній і сільськогосподарських підприємств; сприйняття страхування не як інструмента управління фінансовими ризиками, а як додаткового фінансового навантаження при оформленні банківських кредитів; вузька лінійка страхових продуктів, які би задовольняли вимоги аграріїв за критеріями «ціна-якість-надійність»; складності і штучні перешкоди при отриманні страхового відшкодування; непослідовність державної політики у наданні страхових субсидій [12, с. 300]. Протягом 2005-2008 рр. в Україні обсяг бюджетних страхових субсидій сільськогосподарським підприємствам стабільно наростав із 5,8 млн. грн. до 72,8 млн. грн., після трьохрічного перериву, у 2012 р. було виділено лише 86,0 тис. грн. У 2013-2018 рр. державна підтримка не виділялася.

У світі існує дві основні моделі підтримки аграрного страхування державою. У рамках американської моделі держава субсидує аграріїв шляхом надання коштів на сплату частини страхових премій, фактично сплачених страхувальниками, що здешевлює вартість страхових послуг і сприяє їх поширенню серед аграріїв [13, с. 173]. Обсяг субсидій на страхування сільськогосподарської продукції, яка має стратегічне значення для забезпечення продовольчої безпеки і фінансової конкурентоспроможності країн на світових аграрних ринках, становить 60%-80%, на інші види – 30%-40%. Європейська модель не передбачає здешевлення вартості страхових послуг для аграріїв, за виключенням катастрофічних ризиків.

В Україні державна підтримка страхування сільськогосподарського виробництва полягає у компенсації аграріям 50% вартості страхових платежів з метою забезпечення їх фінансової стійкості, платоспроможності у разі загибелі (знищення, втрати), пошкодження застрахованого майна внаслідок несприятливих природно-кліматичних умов чи інших подій, передбачених страховими договорами, на

основі принципу рівної доступності для суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм [14, с. 365]. Проте страхові продукти з державною підтримкою призначені тільки для захисту ризиків сільськогосподарського виробництва в рослинництві. Для забезпечення відповідності світовій практиці їх доцільно поширити також на галузь тваринництва. Також підтримуємо пропозицію Слободянюк О. В. передати функції надання державних субсидій від Аграрного страхового пулу аграрним біржам для забезпечення прозорості і стимулювання розвитку ринкових механізмів збуту сільськогосподарської продукції [15, с. 136].

Зниженню ризиків втрат фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств сприятиме використання ними нових інноваційних страхових продуктів, зокрема індексних. Як зазначає Ботвиновська О. Л., використання погодних індексів є доречним в умовах непрогнозованої зміни кліматичних умов і складності прийняття превентивних заходів [16]. Страхування сільськогосподарського виробництва із використанням погодних даних (індекс погоди) базується на відхиленні кількості температурних або погодних даних від середнього багаторічного рівня за період, найбільш відповідальний для вегетації рослин [17, с. 162]. Індексне аграрне страхування є альтернативою класичному страхуванню рослинництва за регіональним індексом врожайності сільськогосподарських культур. Для забезпечення рівних умов із традиційними страховими продуктами на індексні страхові продукти доцільно поширювати державну дотацію по сплаті частини страхових премій.

Для активізації потенціалу розвитку мультиризикового та індексного страхування необхідно на централізованому рівні розбудовувати статистичні бази даних сільськогосподарських ризиків у розрізі окремих рослин і тварин, катастрофічних і погодних ризиків, підвищувати методологічний рівень актуарної діяльності, уніфікувати умови страхування і підходи до розрахунку страхових тарифів [18, с. 136].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Основний результат статті полягає в узагальненні практичного досвіду інструментів хеджування ризиків втрати фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств і побудові теоретичних конструкцій.

1. Хеджування ризиків втрати фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств – це економічні відносини, пов'язані з мінімізацією імовірності відхилення від заданої траєкторії руху на шляху до встановлених таргетів (цілей) формування і використання фінансових ресурсів, показників фінансового стану і вартості суб'єктів господарювання під впливом дії несприятливих факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, у т.ч. природно-кліматичного характеру.

2. Інструментами хеджування ризиків втрати фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств є аграрне страхування, а також деривативи (форвардні контракти, опціони та ф'ючерсні контракти) на основі фінансових активів і сільськогосподарської продукції. Об'єктами хеджування є: невизначеність цін, майбутнього урожаю, наявність постраждалих посівних площ (поголів'я тварин), іншого майна підприємств, тобто фактори, що негативно впливають на обсяг продаж, фінансові результати, інший сукупний дохід.

3. Розвиток деривативів як інструментів хеджування фінансових ризиків в аграрному секторі економіки стримує низька роль аграрних бірж в інфраструктурі товарного ринку і обмежений характер використання його суб'єктами фінансових інструментів. На розвиток аграрного страхування значний вплив має загальноекономічна ситуація, поточний його стан можна визначити як повільне відновлення після кризи 2014 р., але за багатьма показниками не досягнуто рівня десятирічної давнини. Про незадовільний стан аграрного страхування як інструмента хеджування фінансових ризиків свідчить значна концентрація кількості і вартості його договорів в окремих областях України, при їх відсутності або дуже низьких показниках в інших.

4. Страхові продукти рослинництва і тваринництва мають дуже вузький спектр, найбільшим попитом користуються мультиризикове страхування майбутнього врожаю і комплексне страхування ризиків втрати поголів'я тварин (переважно фізичними особами). Певною мірою, попит на зазначені продукти визначається квазіринковими факторами, оскільки страхування, по-перше, є обов'язковою умовою отримання державної підтримки і банківських кредитів; по-друге – вітчизняним законодавством (де-юре) передбачено бюджетне субсидювання страхових премій за страховими продуктами рослинництва, де-факто непрацююче з 2013 р.

5. Враховуючи особливості європейської моделі державного регулювання страхового ринку і чітко окреслений євроінтеграційний шлях України, необхідно переходити від прямих методів бюджетної підтримки сільськогосподарських виробників до непрямих методів розвитку інституціонального середовища аграрного страхування, формування страховими компаніями бази сільськогосподарських погодних ризиків, поіменних ризиків рослинництва і тваринництва, їх централізації, посилення нагляду за страховими компаніями в частині захисту прав споживачів страхових послуг.

Метою подальших досліджень є формалізація іпотечних механізмів стратегічного розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання.

Література.

1. Усатий Д. Г. Роль хеджування в структурі ризик-менеджменту аграрної галузі України. *Фінанси, облік і аудит*. 2014. Вип. 1. С. 154-167.

2. Павленко О. П. Страхування як метод фінансової безпеки аграрних виробників: сучасні тенденції та світовий досвід. *Modern economics*. 2018. № 8. С. 134-141.
3. Слободяник А. М., Труш І. Г., Благодатний А. С. Аналіз інструментів хеджування на аграрному ринку. *Сучасні питання економіки і права*. 2018. Вип. 2. С. 116-123.
4. Слободяник А. М., Тарасович Л. В. Оцінка та аналіз інструментів хеджування з урахуванням специфіки аграрного ринку. *Наукові праці МАУП. Економічні науки*. 2017. Вип. 1. С. 46-54.
5. Лебідь В. С. Аграрне страхування як шлях до покращення фінансового забезпечення аграрного виробництва. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 7. С. 114-123.
6. Мамчур Р. М. Формування фінансового механізму аграрного страхування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 13. С. 203-206.
7. Татаренко О. Г. Аграрне страхування як один із найбільш ефективних фінансових механізмів розвитку аграрного сектору економіки України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. № 1. С. 159-163.
8. Писаренко Н. В. Формування системи інформаційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників у процесі страхування аграрних ризиків. *Стратегія економічного розвитку України*. 2018. № 42. С. 162-177.
9. Лупенко Ю. О., Фещенко В. В. Хеджування фінансових ризиків та сучасний ринок деривативів для підприємств аграрного сектору економіки. *Фінанси України*. 2014. № 11. С. 98-115.
10. Масло А. І. Товарні деривативи як інноваційні інструменти хеджування ризиків на вітчизняному аграрному ринку. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2015. Вип. 211(1). С. 122-127.
11. Ринок агрострахування України у 2018-му андеррайтинговому році. Аналітичне дослідження Київ, Травень 2019. URL: <https://agro.me.gov.ua/storage/app/sites/1/%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%96%D0%B2/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%20%D1%83%202018.pdf>
12. Двойнос А. Л. Страхування як інструмент управління ризиками аграрного виробництва. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*. 2013. Вип. 21. С. 297-301. -
13. Остапенко О. М. Моделі страхування ризиків аграрного виробництва в зарубіжних країнах. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2013. Вип. 12. С. 171-175.
14. Двойнос А. Л. Міжнародна практика управління аграрними ризиками на прикладі європейської моделі страхування. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*. 2014. Вип. 22. С. 361-365.
15. Слободянюк О. В. Фінансові механізми управління ризиками аграрного страхування в Україні. *Бізнес Інформ*. 2016. № 9. С. 131-136.
16. Ботвиновська О. Л. Сучасні тенденції зарубіжного досвіду індексного страхування аграрних ризиків. *Ефективна економіка*. 2011. № 4. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_4_18
17. Мех Л. М., Коваль Р. В. Індексне страхування в системі страхування. *Вісник КПНУ імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2008. Вип. 1. С. 160-162.
18. Слободянюк О. В. Фінансовий інструментарій індексного та мультиризикового страхування сільськогосподарської діяльності. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 12(2). С. 133-137.

References.

1. Usatyi, D. H. (2014), "The role of hedging in the structure of risk management in the agricultural sector of Ukraine", *Finansy, oblik i audyt*, vol. 1, pp. 154-167.
2. Pavlenko, O. P. (2018) , "Insurance as a Method of Financial Security for Agricultural Producers: Current Trends and World Experience", *Modern economics*, vol. 8, pp. 134-141.
3. Slobodianyuk, A. M., Trush, I. H. and Blahodatnyi, A. S. (2018), "Analysis of hedging instruments in the agricultural market", *Suchasni pytannia ekonomiky i prava*, vol. 2, pp. 116-123.
4. Slobodianyuk, A. M. and Tarasovych, L. V. (2017), "Assessment and analysis of hedging instruments based on the specificity of the agrarian market", *Naukovi pratsi MAUP. Ekonomichni nauky*, vol. 1, pp. 46-54.
5. Lebid, V. S. (2016), "Agricultural insurance as a way to improve the financial support of agricultural production", *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, vol. 7, pp. 114-123.
6. Mamchur, R. M. (2015), "Formation of financial mechanism of agrarian insurance", *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia : Ekonomika i menedzhment*, vol. 13, pp. 203-206.

7. Tatarenko, O. H. (2011), "Agrarian insurance as one of the most effective financial mechanisms for development of the agrarian sector of the Ukrainian economy", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 1, pp. 159-163.
8. Pysarenko, N. V. (2018), "Formation of information support system for agricultural producers in the process of agrarian risk insurance", *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, vol. 42, pp. 162-177.
9. Lupenko, Yu. O. and Feshchenko, V. V. (2014), "Financial risk hedging and the current derivatives market for agricultural enterprises", *Finansy Ukrainy*, vol. 11, pp. 98-115.
10. Maslo, A. I. (2015), "Commodity derivatives as innovative risk hedging instruments in the domestic agrarian market", *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii : Ekonomika, ahraryni menedzhment, biznes*, vol. 211(1), pp. 122-127.
11. Ukraine's agricultural insurance market in 2018 underwriting year (2019). Analytical research, available at: <https://agro.me.gov.ua/storage/app/sites/1/%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%96%D0%B2/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%20%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%20%D1%83%202018.pdf> (accessed (01.04.2020)).
12. Dvoinos, A. L. (2013), "Insurance as a risk management tool for agricultural production", *Zbirnyk naukovykh prats Podilskoho derzhavnoho ahraryno-tekhnichnoho universytetu*, vol. 21, pp. 297-301.
13. Ostapenko, O. M. (2013), "Models of insurance of risks of agricultural production in foreign countries", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarynoho universytetu. Serii : Ekonomika i menedzhment*, vol. 12, pp. 171-175.
14. Dvoinos, A. L. (2014), "International practice of agrarian risk management on the example of the European insurance model", *Zbirnyk naukovykh prats Podilskoho derzhavnoho ahraryno-tekhnichnoho universytetu*, vol. 22, pp. 361-365.
15. Slobodianiuk, O. V. (2016), "Financial Risk Management Mechanisms of Agricultural Insurance in Ukraine", *Biznes Inform*, vol. 9, pp. 131-136.
16. Botvynovska, O. L. (2011), "Current trends in foreign experience of agrarian risk index insurance", *Efektivna ekonomika*, vol. 4, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_4_18 (accessed (01.04.2020)).
17. Mekh, L. M. and Koval, R. V. (2008), "Index insurance in the insurance system", *Visnyk KPNU imeni Ivana Ohienka. Ekonomichni nauky*, vol. 1, pp. 160-162.
18. Slobodianiuk, O. V. (2016), "Financial instruments for index and multilingual agricultural insurance", *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 12(2), pp. 133-137.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2020 р.